



Įsivaizduojami miestai

Akvilina CICĖNAITĖ

Kitais metais sukaks dešimtmetis, kai esu išvažiavusi iš Lietuvos, o aš vis dar negaliu tuo patikėti. Vis dar nemoku, o gal negaliu išsikrauti lagaminų, neperku visų trokštamų knygų - jos tokios sunkios kraustantis iš vieno namų į kitus. Vis dar manau, kad esu čia laikinai. Bet jau žinau, kad nė prieš vieną kelionę nesijaudinu taip, kaip ruošdamasi grįžti į Vilnių.



Akvilina Cicėnaitė. Asm. archyvo nuotr.

Tas jaudulys kyla likus kelioms savaitėms iki planuojamo skrydžio, dilgsi kažkur pašamonės kertelėse, kartkartėmis prasiverždamas nei iš šio, nei iš to kylančiu irzuliu ar gumulu gerklėje. Gal nerimauju, kad lėktuvą užgrobs teroristai ir tos kelios sekundės, kai smigsime į tamsiai mėlyną vandenyną, išsiteps tarsi styga iki amžinybės. Gal jaudinuosi, kad pasimes bagažas ir į alternatyvią realybę nuskris mano australiški šokoladai ir pliušinės kengūros. O gal bijau, kad, lėktuvui galiausiai nusileidus Vilniaus oro uoste, neberasiu, o gal nebeatpažinsiu namų.

Grįžtant kartą per metus sunku nepasijusti turiste gimtajame mieste.

Per tą dešimtmetį Vilnius nesiliovė keistis. Vieni fasadai luposi ir triušo, kiti vis labiau modernėjo, darėsi vis mažiau pažįstami. Dygo stikliniai pastatai, atsirasdavo ir dingdavo stilingos krautuvėlės, vienas hipsteriškas uždegėles keitė kitos, modernėjo miesto kontūrai ir šviesėjo žmonių veidai. Tiek daug pastebiu jaunų, gražių, viltingų veidų ir suprantu, kodėl. Vilnius man negailestingai primena, kad pati nebesu jauna. Išvykimas visuomet dovanoja nemirtingumo pažadą. Jei negrįši, paliktiems žmonėms ir miestui visuomet liksi toks pats - jaunas, kupinas vilčių, žvelgiantis į ateitį tarsi į dovaną, kuri niekada nesibaigia. Tu juk žmogus, kuriam prieš akis - viso pasaulio laikas; žmogus, kuris negali mirti.

Turistė savo mieste... Žingsniuodama mintinai išmoktu maršrutu negaliu nesidairyti taip, lyg viską matyčiau pirmą kartą. Laikas ištrynė mano žingsnius ant šaligatvių, pirštų išpaudus ant sienų, miestas tapo nebe mano, o kitų. Sunku nejusti kartėlio, nes aš juk kito tokio miesto neturiu. Vilniuje gimiau ir Vilniuje mirsiu. Vilnių su savimi išsivežiau. Nėra kito miesto, kurį tiek sapnuočiau. Nėra kito miesto, kurį pažinočiau taip artimai – kaip sutuoktinį, kaip vaiką. Bet ir sutuoktinis keičiasi ir nutolsta, vaikas išauga ir išeina. Prisiekiamo ištikimybę miestui, bet miestas visuomet lieka ištikimas tik pats sau.

Pažįstama trajektorija: snūduriuojantis Žvėrynas, tiltas ir upės vingis, keistai platus ir tuščias prospektas, pavieniai žmonės, kurie prasilenkiant pakelia akis ir įsistebeilija – lyg į šmėklą, lyg į stebuklą (didmiestyje ištirpstu, esu nematoma). Besikeičiančios iškabos, išnykusios mėgstamos vietos. Atsistoju Katedros aikštėje ant Stebuklo plytelės ir kaip visuomet žinau savo norą. Jis vienas ir tas pats jau daugybę metų. Jam nereikia stebuklo. O gal reikia? Dabar Stebuklo plytelė pažymėta turistiniuose bukletuose. Žinau, nes aplink mane jau ima būriuotis žmonės, o aš vis dar sukuosi ant plytelės, kol apsvaigsta galva. Išvykimas susuka galvą, bet dovanodamas nemirtingumo pažadą jo neišpildo. Vis sukuosi lyg trokšdama sustabdyti laiką, atsukti jį atgal. Peršokti į alternatyvią realybę, tą, kurioje apsigyvena dingęs bagažas bei taip ir neišsipildę norai. Žmonių balsai aplink vis garsėja, jie kalba mano vaikystės kalba, kurios nebepprisimenu. *Wilno jest cudem*, sakau jiems sustojusi, prasibraunu pro minią, trypčiojančią prie savo stebuklo.



Akvilina Cicėnaitė Australijoje. Asm. archyvo nuotr.

Rašytojas Salmanas Rushdie savo esė „Įsivaizduojamos tėvynės“ kalba apie tai, kad išvykusieji rašytojai neišvengiamai susiduria su netekties jausmu, troškimu atgauti prarastą teritoriją, atsigręžti atgal netgi rizikuodami virsti druskos stulpu. Bet neišvengiamas atstumas nuo paliktosios šalies reiškia, kad atgauti to, kas prarasta, neįmanoma. Atkuriamo ne tikrus miestus, bet fikcijas, nematomas, įsivaizduojamas tėvynes. *Indias of the mind*. Jeigu dabar rašyčiau apie Vilnių, tai būtų dešimtmečio senumo Vilnius, toks, kokį palikau rudenį išvykusi su vienu lagaminu, tikėdama, kad grįšiu po trejų metų. Vilnius tarsi gintaro inkluzas. Vilnius tarsi po stiklo šuke paslėptas sekretas. Vilnius, tapęs mano įsivaizduojamu miestu.

Apie įsivaizduojamus miestus susimąščiau ir rašydama knygą „Niujorko respublika“, kurioje veiksmas klostosi pirmaisiais nepriklausomybės metais. Grįžti į tą praeitį buvo gal net lengviau gyvenant toli, nepasikliaujant apgaulingu kasdien matomų gatvių tikrumu; klajojant ne realiomis, o įsivaizduojamomis, atminties gatvėmis. Kone trisdešimties metų senumo tikrovė tapo *tikresnė* nei toji, kurią palikau palyginti neseniai. Kai romane „Tylos istorija“ vėlgi pasinėrusi į praeitį pasakojau apie moterų likimus, nusidriekusius per dvidešimtojo amžiaus Lietuvą, supratau, kad istorijos griebiuosi lyg išsigelbėjimo. Apie ką galiu kalbėti, kai esu nei čia, nei ten (arba ir čia, ir ten)? Tarsi rašydama apie Vilnių savo patirtis mėginčiau suklastoti, o rašydama apie dabartinę realybę – išversti tai, kas neišverčiama.

Pasak Rushdie, išvykęs rašytojas, rašydamas apie savo tėvynę, tarytum žvelgia į sudužusius veidrodžius – tų veidrodžių fragmentai nesugrąžinamai prarasti. Kita vertus, sako jis, paradoksalu, bet tie sudužę veidrodžiai gali būti tokie pat vertingi, kaip ir sveikieji. Duženos, fragmentai, prisiminimų archeologija – tai galima ir reikia išžodinti. Galima ir reikia kalbėti apie išvykimo patirtis, mūsų įsivaizduojamas bendruomenes, tėvynes, miestus. Mes turime teisę egzistuoti. Mūsų istorijos yra svarbios. Mūsų įsivaizduojamos bendruomenės – ne tiek fizinės plotmės, kiek dvasinė būseną, priklausomybės jutimas. Bendruomenės, kurias sieja gilus (ne)priklausymo, praradimo, laisvės jausmas, kurios geba reflektuoti šiuos jausmus ir iš jų semtis jėgų kūrybai.



Vilnius. Akvilinos Cicėnaitės nuotr.

Įsivaizduojamas miestas... Buvimas Vilniuje man tampa dovana, o ne duotybe. Kaskart atvykusi jaučiuosi skolinga. Ir kalta, kad nebuvo. Savo šeimai, draugams, miestui, kalbai. Nors žinau, kad nei miestui, nei kalbai nereikia manęs. Bet man jų reikia. Toliau einu per Vilnių, nuo sukimosi vis dar svaigsta galva, miestą regiu lyg per stiklą. Būtent taip dabar patiriu buvimą Vilniuje – esu čia, bet kartu manęs nėra, apsilankymo laikinumas tarsi neleidžia išitraukti visoms jauslams, nors ausis ir dirgina pažįstamos kalbos garsai, skonio receptoriai – vaikystės skoniai. O dar kvapai, vaizdai, prisilietimai, senos žaizdos ir nuoskaudos, senos kibirkštys ir nauji supratimai. Atvykimas kaip transformacija – per kelias savaites skubu prisitaikyti gyventi čia, tarsi atvykusi į visiškai svetimą miestą.

Transformacijai reikia laiko, pastangų, net skausmo, ji apnuogina, priverčia pamatyti savą netobulumą, nepasiruošimą, nekantrumą. Krūpteliu išgirdusi garsiai signalizuojančių automobilių virtinę; ne iškart suprantu, kad tai vestuvinininkai, o supratęs užlieja šiluma. Šios reikšmės laiko jau buvo ištrintos iš mano atminties. Bet viskas sugrįžta. Viskas yra ten, palaidota tolimuose atminties kloduose. Viskas yra gyva. Kartais tereikia šaižaus automobilio signalo, tarsi Prousto *madeleine* aromato, kad atmintyje atgytų ištisi prarasti metai ir miestai.

Net jeigu Vilnius virtęs mano įsivaizduojamu miestu, galiu jį mylėti ir tokį. O galbūt net fiziškai grįžusi į Vilnių taip ir likčiau išėjusi. Gal praeitų keleri metai, kol grįžčiau visa, ne tik kūnu. O gal taip ir numirčiau negrįžusi, visuomet ilgėdamasi kitų prarastų įsivaizduojamų miestų.

Straipsnis spausdintas žurnalo „Pasaulio lietuvis“ 2018 m. spalio numeryje 10/570.

Mielai pasidalysime žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

